

What are we Celebrating on Tu b'Shvat

Rabbi Reuven Taragin

(א) טו בשבט

(1) ראש השנה לאילנות

משנה מסכת ראש השנה פרק א

(א) ארבעה ראשי שנים הם:

באחד בגיסן ראש השנה למלכים ולרגלים.

באחד בצליל ראש השנה למעשר בהמה. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, באחד בתשרי.

באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין ולזבלות, לנטיעה ולקצות.

באחד בשבט, ראש השנה לאילן, בדברי בית שמאי. בית הלל אומרים, בחמשה עשר בו:

(ב) בארבעה פרקים העולם נדון:

בפסח על התבואה,

בעצרת על פירות האילן,

בראש השנה כל באי העולם עוזרין לפניו כקמי מרוץ, שנאמר (תהלים לג) היוצר יחד לבם, המביין אל

כל מעשהם.

ובקמג נדונין על המים:

רע"ב על מסכת ראש השנה פרק א משנה א

ראש השנה לאילן - לענין מעשר פירות, שאין מעשרין פירות אילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר

שבט, דבאילן אזלינן בטר חנטה.

אי נמי נפקא מינה לענין שנה שלישית של שמיטה שנוהג בה מעשר עני, שאותן פירות שחנטו מראש

השנה של שנה שלישית עד שבט דנין אוזן כפירות של שנה שניה שעברה, ונוהג בהן מעשר ראון ומעשר

שני, ומשבט ואילך נוהג בהן מעשר ראשון ומעשר עני:

(2) המשמעות לאדם - הסטטוס בחג

שו"ת מהר"ם מרוטנברג חלק ד (דפוס פראג) סימן ח וששאלתם צבור שבקשו לגזור תענית שני וחמישי ושני ופגעו בתענית ראשון ט"ו בשבט יש לחוש לרי"ה ולדחות והתענית או לא?

כן דעתי נוטה שהתענית נדחה לשבת האמה האין קובעין תענית בו שלא מצינו תענית ברי"ה כלל ותנן (רי"ה ב' ע"א) ארבעה ראשי שנים הם וכיון דקתני להו בהדי הדדי דומי' דהדדי נינהו הי"נ כיון דשאר לית בהו תעניות רביעי נמי ל"ל תענית ואע"ג דאינהו נמי עדיפי מיני כיון דקתני להו בהדי הדדי להא מלתא אידמון להדדי [דאי תימא לא בעי הכירא והא תנן] (סוכה נ"ד ע"ב) ר"ח שחל להיות בשבת שיר של ר"ח דוחה של שבת ואמר' מאי דוחה לקדם והוינן בה] לקדם שבת ונדיר ותדיר ושאינו ונדיר תדיר קודם ואר"י לידע שהוקדש החדש בזמנו ומקשי' כי האי הכירא מי עבדי אברי תמיד של שחר טענים מחצי כבש ולמטה ולמשיב' ושל ר"ח ניתני תחולת כרכוב המזבח ולמטה ואר"י לידע שהוקדש החדש בזמנו ופרקי' תרי הכירא עבדי' דחזי בהאי חזי ודחזי בהאי חזי חשתא ומה הוה דזרזי' ובמקום דזרזי' עבדי' תרי הכירא כשאין זרזי' אי"א דלא למיעבד בה חדא.

וכן אשכחן דילפי' מהדדי (מועד קטן ג' ע"ב) א"ר אסי אר"י משום רבי נתנאי איש בקיעז חורון עשר נטילות וערבת וניסוך המים הלמ"מ ואמר' עלה אמר רב אסי כי גמירי הלכונא דילדה שרי דזקנה אסור בזמן שביחמ"ק קיים אבל בזמן שאין ביהמ"ק קיים לא אלמא כיון דגמירי בחזי הדדי ילפי' מהדדי ושלום גרשון ברי' יהודה ב"ר ז"ל.

שו"ע אורח חיים סימן תקעב (ג) צבור שבקשו לגזור תענית שני וחמישי ושני ופגעו בתענית ט"ו בשבט הונענית נדחה לשבת חבאה כדי שלא יגזרו תענית בט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות: הגה מיהו אם התחילו להתענות אין מפסיקין כמו בראש חדש וחול המועד (ב"ח):

ב"ת אורח חיים סימן תקעב ולפד"נ דאין ראהי ממ"ש הכוסקים בסתם דהתחילו אין מפסיקין לדחות פסק מפורש דמחלק בכך ובהגהות מיימוניות בפרק א' מהלכות שופר גם כן מפורש לגבי ט"ו בשבט דוחין הונענית לשבת הבא ומביאו ב"י ומשמע נמי אפילו אם התחילו מפסיקין דלא כב"י דמפרש לה בדלא התחילו דאם כן מאי דוחין דקאמר דאם רצה לומר דאין גוזרין בתחלה הא משנה שלמה היא בפרק ב' דתעניות כדלעיל בסימן תי"ח (עמ' תפב) ומאי אתא לאשמועינן ותו דבסימן תקס"ז כתב הב"י (עמ' שמט ד"ה ומ"ש) גופיה דאפילו תענית ציבור דצריך קבלה דין ונענית יחיד יש לו לענין דרשאי לסעוד עד רביעית ואין זה אלא מטעם דו"ד דאין תענית ציבור בבבל מפרשין לה לחומרא דאירי בכל מילי [הכל] נמי חיישין לחומרא שלא להתענות בראש חודש ובט"ו [בשבט] דוחין לשבת הבא וכמדומה דכך נהגו מעולם והכי נקטינן:

רמ"א אורח חיים סימן תקעג הגה מי שיש לו נשואין בחטכו אין לו להתענות אבל אם יש לו נשואין בניסן מתענה ביום חופתו אפילו ברי"ח ניסן מפני שהוא אחד מן הימים שמתענים בהם כדלקמן סוף סימן תקי"פ [הגהות מנהגים וליקוטי מהר"ש]:

מגן אברהם אורח חיים סימן תקעג בניסן מתענה - דאינו אלא מנהג (ב"ח) וני"ל דה"ה ל"ג בעומר ומרי"ח סיון עד שבועות ובימים שבין יו"ד"כ לסוכות אבל באסרו חג וט"ו באב ובט"ו בשבט אינו מתענה כיון שמוזכר בגמ' עסי תכ"ט מ"ש:

שו"ע אורח חיים סימן קלא (ו) נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב ולא בט"ו בשבט ולא ברי"ח ולא במנחה שלפניו ולא בחנוכה וי"א גם במנחה שלפניו [וכן מהגין] בפורים אין נופלן על פניהם [בל"ג בעומר אין נופלן בעי"כ אין נופלן וכן בערב ר"ח אפי' שחרית מנהגים]:

משנת ברורה סימן קלא (לב) שלפניו - משמע מזה דבט"ו באב וט"ו בשבט נופלן במנחה שלפניו (כו) אין נוהגין בן [עיי'נ]:

(3) מנהגים

מגן אברהם אורח חיים סימן קלא ט"ק טז בט"ו בשבט - ראש השנה לאילנות. ונוהגין האשכנזים להרבות במיני פירות של אילנות [תיקון יששכר דף ס"ב כ"ה]:

(ב) האדם עץ השדה

ספר דברים פרק כ

(יט) כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה להח' עליו גרזן כי מפניו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור:
(כ) רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר וזו עשה עמך מלחמה עד רדתה:

ספר דברים פרק כא

(א) כי ימצא חלל בצדמה אשר יהיה אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הנהו:
(ב) ויצאו קנדי ושפטיה ומדו אל הערים אשר קביבת החלל:
(ג) והיה העיר הקלבה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת דקר אשר לא עבד בה אשר לא משקה בעל:
(ד) והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וקרפו שם את העגלה בנחל:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מ"א

אמר רבי יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל:
אמר וזקדוש ברוך הוא יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות
מאי פירות? אילימא פריה ורביה אלא מעתה אזקן ואסריס הייג דלא ערפינן אלא מצות:

בני יששכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ד בתולה במחול אות ג'

ובן הוא הענין בט"ו בשבט שעושין אותו יום טוב והוא ראש השנה לאילנות הנה הוא גם כן ארבעים יום קודם כ"ה אדר נרמז כי האדם עץ השדה

ג) חשיבות הנטיעה

1) בכלל

ספר דברים פרק יג

(ה) אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאַתֶּם תִּירְאוּ וְאַתֶּם מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְכָל־לֹא תַעֲבֹדוּ וְכִי תִדְבְּקוּ:

מדרש רבה ויקרא פרשה כה פסקה ג

ר"י ב"ר סימון פתח (דברים יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו

וכי אפשר לבשר דם להלך אחר הקב"ה אותו שכותב בו (ונוהלים עז) בים דורכך ושבילך במים רבים ואתה אומר אחרי ה' תלכו ובו תדבקו?

וכי אפשר לבי' לעלות לשמים ולהדבק בשכינה אותו שכתוב בו (דברים ז) כי ה' אלהיך אש אוכלה וכתוב (ז'ניאל ז) כורסיה שביבין דינור וכו' (שם) נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי ואותה אומר ובו תדבקו? אלא מתחלת ברייתו של עולם לא טמעסק הקב"ה אלא במטע ותחלה החייד (בראשית ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן אף אתם כשנכנסין לארץ לא תתעסקו אלא במטע ותחלה החייד כי תבאו אל הארץ:

ספר ויקרא פרק יט

(כג) וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל וְעָרַקְתֶּם עֵרְלָתוֹ אֶת פְּרִיו שֶׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל:

מדרש תנחומא קדושים פרק ה

(נח) כי תבואו אל הארץ ונטעתם - אמר לחם הקב"ה לישראל אע"פ שתמצאו אותה מליאה כל טוב לא תאמרו נשב ולא נטע אלא הוזהירין בנטיעות שטאמר ונטעתם כל עץ מאכל

כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים אף אתם היו נוטעים לבניכם...

לפיכך לא יבטל אדם מן הנטיעות אלא כשם שמצא עוד יוסיף ויטע אפילו יהיה זקן

אמר הקב"ה לישראל למדו ממני כביכול אני צריך שטאמר (בראשיו ב) ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם:

אבות דרבי נתן נוסחה ב' לא

אם היתה נטיעה בידך, ויאמרו לך - הרי לך משית, בא ונטע את הנטיעה, ואחר כך צא והקבילו.

ספר בראשית פרק ב

(ד) אֵלֶּה תולדות השמים והארץ בהפראם ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים:

(ה) וכל שית השדה טרם יהיה הארץ וכל עשב השדה טרם יצמח

כי לא המטיר יהוה אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה:

(ו) ואד יצלה מן הארץ והשקה את כל פגי האדמה:

(ז) ויציץ יהוה אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:

(ח) ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר:

(ט) ויצימה יהוה אלהים מן האדמה כל עצי נחמד למקצה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע:

(טו) ויטח יהוה אלהים את האדם וינחתו בגן עדן לעבדה ולשמרה:

מדרש רבה קהלת פרשה ז פסקה יט

(א) ויג ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשדכחיהון וכל מה שבראתי בשבילך בראתי תן

דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך ולא עוד שאת גורם מיתתו לאותו

צדיק משל משה רבינו למה"ד לאשה עוברה שהיתה חבושה בבית האסורים ילדה שם בן גדלה שם ומתה שם

לימים עבר המלך על פתח האסורים כשהמלך עובר התחיל אותו הבן צווח ואומר אדני המלך כאן נולדוני כאן

גדלתי באיזה חטא אני נתון כאן איני יודע אמר לו בחטא של אמת כך במשנה כמו שכתוב הן האדם היה כאחד

כתיב הן קרבו ימיו למות:

ספר בראשית פרק ג

(יז) והאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו:

אחריה האדמה צעבה וצעבה וצעבה וצעבה כל ימי חייה:

(יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה:

(יט) בועת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי מקפה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב:

(2) הקשר לארץ ישראל

(א) האבות

ספר דברים פרק א

(א) אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר פארן מול סוף בין פארן ובין תפל ולבו נמצאת ידי נהב:
 (ב) אחד אשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע:
 (ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהים:
 (ד) אמרי הלתו את סיוחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הכנען אשר יושב בעשתרות בארץ:
 (ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר:
 (ו) יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב לכם שבת דבר הזה:
 (ז) פנו וסעו לכם ובלאו הר האמרי ואל כל שכניו פארן דבר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הכנעני והלבנון עד הנגה הנדל נמר פרת:
 (ח) ראה נתתי לפניכם את הארץ
 באו ורשו את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם:

ספר פרשת דברים פיסקא ח

אשר נשמע ה' לאבותינו. נשבע ה' לאבותינו. שאין ת"ל לאברהם ליצחק וליעקב כדי אני לענין שבועות אביו הרי כבר נאמר חבקוק ג עריה תעור קשונך שבועות מטות אומר סלה. ומה ת"ל לאברהם ליצחק וליעקב כדי אברהם בעצמו כדי יצחק בעצמו כדי יעקב בעצמו משל למלך שנתן לעבדו שדה אחת במתנה ולא נתנה לו אלא כמות שהיא עמד העבד והשביחה ואמר מה בידי לא נתנה לי אלא כמות שהיא חזר ונטעה כרם אמר מו' בידי לא נתנה לי אלא כמות שהיא כך כשנתן הקב"ה לאברהם אבינו את הארץ לא נתנה לו אלא כמות שהיא שנאמר בראשית יג קום לך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה:
 עמד אברהם והשביחה שנאמר שם שם כא ויטע אשל בבאר שבע
 עמד יצחק והשביחה שנאמר שם כו ויזרע יצחק בשנה ההיא מאה שערים
 ועמד יעקב והשביחה שנאמר שם לג ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו:

ספר בראשית פרק יב

(א) ויאמר יהוה אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך:

מדרש רבה בראשית פרשה לט פסקה ח

וילך אברהם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט אמר רבי לוי בשנה שהיו אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור ראו אותן אוכלים ושותים ופוחזים אמר חלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הניכוש בעידור בשעת העידור אמר חלואי יהא חלקי בארץ הזאת אמר לו הקב"ה לזרעך און און הארץ הזאת:

ב) הכניסה לארץ

ספר שמות פרק טו
(יז) תבאמו וּתִשְׁעַמּוּ בְּהַר נֹחֶלֶתָּהּ מִכּוֹן לְשִׁבְתָּהּ פְּעֻלָּתָהּ יִהְיֶה מִקְדָּשׁ אֲדֹנִי כֹוֶנֶנּוּ יָדִיד :

ספר ויקרא פרק יט
(כג) וְכִי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּתְשַׁעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכֶל וְעֲרֵלְתֶם עֲרֵלְתוֹ אֶת פְּרִיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל :

מדרש רבה ויקרא פרשה כה פסקה ה
כשהיו ישראל במדבר מי שנה היה המן יורד והבאר עולה להן והשליח מצוי להן וענני כבוד מקיפות אותן ועמוד ענן מסיע לפניו
כיון שנבנסו ישראל לארץ אמר להם משה כל אחד ואחד מכם יטעון מכושיה ויפוק וינצוב ליה נציבין הה"ד כי תבאו אל הארץ ונטעתם

ספר מלכים א פרק ה
(א) וישלמה ה'יה מושל בכל הממלכות מן הנמר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים מגשים מנחה ועבדים את שלמה כל ימי חייו :
(ב) ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים לר סלת ושלשים פר קמח :
(ג) עשרה בקר פראים ועשרים בקר רעי ומאה צאן לבד מאיל וצבי ויחמור ובקרבים אבוסים :
(ד) כי הוא ודה בכל עבר הנחל מתקסח ועד עזה בכל מלכי עבר הנחל ושלום היה לו מקל עבדיו מסביב :
(ה) וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע כל ימי שלמה :

ספר דברים פרק לג
(כח) וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל :
(כט) אשריד ישראל מי כמוך עם נושע ביהודה מגן עזרך ואשר תרוב נאנתך ויפחשו איביך לך ואתה על במוטימו תדרוך :

רש"י על דברים פרק לג פסוק כח
(כח) בטח בדד - כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב :

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ידא
נטע ר' ינאי ארבע מאה כרמי

שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף ידא
וז"ל הראב"ד... וכן הא דרבי ינאי דנטע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב בארבע מאה כרמי משום יישוב ארץ ישראל הוא דעבד ומעלים עליו כאלו נטעה בולה עד כאן לשונו :

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף קב
משנה המוכר זיתיו לעצים ועשו פחות מרביעית לסאה הרי אלו של בעל הזיתים עשו רביעית לסאה זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה יחלוקו
שטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבירו זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה יחלוקו :
דף קאא
תנא אמר הלל זיתי אני נוטל אין שומעין לו מאי טעמא אמר רבי יוחנן משום יישוב ארץ ישראל

שו"ע חושן משפט סימן קסח
(א) שטף הנהר זיתיו ושתלן בותך שדה חבירו, ואמר הלל זיתי אני נוטל, אין שומעין לו בארץ ישראל משום יישוב הארץ, אלא יעמדו במקומם

סמי"ע סימן קסח ס"ק א

א[משום ישוב הארץ. הטעם כתבתי בפרישה [סעיף ב'] משום דעמדו חכמים על דעתן ואמרו שהראשון ודאי יטע אחרים בשדהו כמו שנטעם מתחילה, משא"כ זה שלא נטע מתחילה זיתים בשדהו, ואם יטלם הראשון שוב לא יטע אחרים כמו שלא נטעם מתחילה. ומיהו אם גם עתה אחר שנשתלו בתוך שדהו אומר בעל הקרקע איני חפץ ברון, אין כופין אותו לקיימן בתוך שדהו ולשלם לזה זיתיו, וכ"כ הטור והמחבר בסמוך:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף להב

תנו רבנן ואספת דגנך מזה תלמוד לומר לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבן תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף צטב

שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונת קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונת

חידושי חתם סופר סוכה דף לו עמוד א

שהעבודה בקרקע גופא מצוה משום ישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים, ועל זה ציוותה התורה 'ואספת דגנך' וכאילו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עסוק בתורו, הכי נמי לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה

ספר שמות פרק טו

(יז) תבאמו ותטעמו בהר נתלתד מכון לשבתד פעלת יהוה מקדש צדני כווננו ידיד:

ספר הכוזרי - מאמר שני אות א - ל

(יא) אמר הכוזרי: אולם אני לא שמעתי כי יש לאנשי ארץ ישראל יתרון על שאר בני אדם: (יב) אמר החבר: כך גם הרכס זה שאתם אומרים כי הרכס מצליח בו לולא היו נוטעים בו את הגפנים ועושים את כל מלאכת עבודת הרכס הדרושה לגדולם לא היה עושה ענבים והנה המעלה המיוחדת באה ראשונה; לעם אשר הוא הסגלה והגרעין (כמו שהזכרתי למעלה) ואחרי זה יש גם לארץ חלק במעלה הזאת וכן למעשים ולמצוות התלויות בארץ שהם מעין עבודת הרכס לרכס אולם שלא ככרם העושה ענבים גם במקום אחר אין עם הסגלה יכול להדבק בענין האלוהי כי אם בארץ הזאת:

ספר במדבר פרק יג

(לב) ויצאו דבת הארץ אשר תרו אותה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ארץ אכלת יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות:

ליקוטי מוהר"ן מוהדורא קמא סימן קכט

ארץ אכלת יושביה (במדבר י"ג). כשמקרב להצדיק, אף שאינו מקבל ממנו כלל, הוא גם כן טוב מאד. והאמונה לבדו שמאמין בהצדיק, מועיל לעבודת השם יתברך. כי טבעו ואכילתו שהמזון נתהפך לנון, כגון כשהחזי אוכלת צומח כגון עשבים, נתהפך העשבים לחי, כשנכנסין בתוך מעיה. וכן מחי למדבר, כשהמדבר אוכל החי, נתהפך החי למדבר. ולכל מקום שנכנס לשם המזון שנתחלק להאיברים, נתהפך למחות האיבר ממש שנכנס לשם. כגון החלק מהמזון הנכנס להמח נתהפך למח, והנכנס ללב נתהפך ללב, וכן לשאר האיברים. וזהו: ארץ אכלת יושביה כי ארץ הוא בחינת אמונה, כמו שכוננו ותהלים ל"ז: "שכן ארץ ודעה אמונה". וזהו אכלת יושביה, כי כשנכנס לארץ, שהיא בחינת אמונה, נאכל אצלה, היינו שנתהפך למחותה. היינו כשדבוק להצדיק ומאמין בו, שהוא בחינת ארץ, נאכל להצדיק ונתהפך למחות הצדיק ממש:

וכן ארץ ישראל בעצמה, יש לה גם כן הכח הזה. ועל כן אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (כתובות קיא): יכל היושב בארץ ישראל שרוי בלא עוון שנאמר: "העם היושב בה נשוא עוין", כי היא ארץ אוכלת יושביה, שהיושב שם נאכל אצלה, ונתהפך למחותה הקדוש. ועל כן אפילו יהמהלך ארבע אמות בארץ ישראל, מובטח לו שהוא בן עולם הבא כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה שם:

(ג) גלות

ספר ויקרא פרק כו

(לב) וקשמתני אני את הארץ ושממו עליה אויביכם הישבים בה :

Innocents Abroad, Vol. II, Mark Twains, Harper and Brothers, 1922, NY

(impressions of his visit to Israel in 1867)

We traversed some miles of the desolate country, whose soil is rich enough but is given wholly to weeds, as silent, mournful expanse.

A desolation is here that not even imagination can grace with the pomp of life and action...

We never saw a human being on the whole route.

We pressed on towards the goal..., renowned Jerusalem.

The further we went, the hotter the sun got, the more rocky and bare, repulsive and dreary the landscape became. There was hardly a tree or a shrub anywhere.

Even the olive and the cactus, those fast friends of a worthless soil, had almost deserted the country.

No landscape exists that is more tiresome to the eye than that which bound the approaches to Jerusalem.

Jerusalem is mournful, dreary and lifeless. I would not desire to live there.

ספרא פרשת בחוקותי פרק ו

(ח) וזשימותי אני את הארץ. זו מידה טובה שלא יהו ישראל אומרים הואיל וגלינו מארצנו עכשיו
האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח שנאמר ושממו עליה אויביכם היושבים בה
אף האויבים הבאים אחרי כן לא ימצאו עליה נחת רוח :

רמב"ן על ויקרא פרק כו פסוק טז

ואלה דברים יבטיחו בגאולה העתידה הבטחה שלמה יותר מכל חזיונות דניאל - וכן מה שאמר בכאן
(בפסוק לב) ושממו עליה אויביכם, היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את
אויבינו, וגם זו ראיה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר
היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומנו ולשון, וכולם משתדלים
לרושיבה ואין לאל י

Modern Science in Bible Lands, Professor Sir John William Dosson, pp. 449-450,

(London, 1888)

Israel awaits its true and only permanent residents.

Until today no people has succeeded in establishing national dominion in the Land of Israel...

No national unity or spirit of nationalism has acquired any hold there.

The mixed multitude of itinerant tribes that managed to settle there did so on lease, as temporary residents.

It seems that they await the return of the permanent residents of the Land.

ד) גאולה

ספר זכריה פרק ח

(יא) ועתה לא כמים הראשונים אני לשארית העם הזה נאם יהוה צבאות: (יב) פי זרע השלום הנפון תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם והנהלתי את שארית העם הזה את כל אלה:

ספר מיכה פרק ד

(א) והיה באחרית הימים יהיו הר בית יהוה נכון בראש ההרים ונשא הוא מגבעונו ונהרו עליו עמים:
(ב) והלכו גוים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יהוה ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרךיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יהוה מירושלם: (ג) ושפט בין עמים רבים והוכיח לגוים עצמים עד לחוק וכתתו חרבנותיהם לאתים ונחיתתיהם למזמרות לא ישאו גוי אל גוי חרב ולא למדון עוד מלחמה:
(ד) וישבנו איש תחת תחת ופנו ופחת תאנתו ואין מחריד כי פי יהוה צבאות:

ספר ישעיה פרק סד

(כא) ופנו פנים וישבו ונטעו כרמים ואכלו פרים:
(כב) לא יבנו ואחר נשב לא יטעו ואחר לאכל גי בימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם יבלו בחיירי:

ספר יחזקאל פרק לו

(ז) לכן לה אמר אדני יהוה אני נשאתי את גדי אם לא הגוים אשר לכם מסביב המה קלפתם ישאו:
(ח) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא:
(ט) כי הגוי אליכם ופניתי אליכם ונעבדתם ותרעתם: (י) והרביתי עליכם אדם כל בית ישראל כלה ונושבו קשרים והתרבות תבנית: (יא) והרביתי עליכם אדם ובחמרו ורבו ופרו והושבתי אתכם בסקמיותיכם והט בתי מראשתיכם וידעתם כי אני יהוה: (יב) והולכתי עליכם אדם את עמי ישראל וירשוהו והיית להם לנחלה ולא תוסף עוד לשבכם: (לד) והארץ הנשמה תעבד תחת אשר היתה ששמה לעיני כל עובר:
(לה) ואמרו הארץ חלזו הנשמה היתה פנו עדן והערים הקרבות והנשמות והנחירות בצורות נשבו:
(לו) ונקדעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם כי אני יהוה בגייתי הנחירות נטעתי הנשמה אני יהוה דברתי ונעשיתי:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח/א

ואמור רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה
שטאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא

אגרות הראי"ה חלק ג' עמוד קנה

כ, אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו.

אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה (סנהדרין צח ע"א) להגלות, מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קרבו לבוא, התחילה אתחלתא זו

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כג/א

אמר רבי יוחנן כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה שיר המעלות בשב ח' את שיבת ציון היינו כחולמים אמר מי איכא דניס שבעין שנין בחלמא? יומא חד הוה אזל באורחא חזייה להווא גברא דהוה נטע חרובא אמר ליה האי עד כמה שנין טעין אמר ליה עד שבעין שנין אמר ליה פשיטא לך דחיות שבעין שנין אמר ליה וזאי [גברא] עלמא בחרובא אשכחתי כי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי ותיב קא כריך ריפתא אתא ליה שיטנא ניס אהדרא ליה משונתא איכסי מעינא וניס שבעין שנין כי קם חזייה לחזוא גברא דהוה קא מלקט מינייהו אמר ליה את הוא דשתלתיא אמר ליה בר בריה אנא אמר ליה שמע מינה דנימי שבעין שנין

מגד ירחים, חודש שבט

חשק נטיעות האילנות נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים המבלט בתקפו בעץ החרוב

אורות התחיה ל' ג

ויהדות של העבר, ממצרים ועד הנה, מלחמה ארוכה היא נגד הטובע, בצידו והעור... לחמנו בטבע כדי לנצחו, כדי לרדותו בתוך ביונו, הוא נכנע בפנינו, עולמות הולכים ומתבשמים, בעצם עומק הטבע תבעיעה גדולה מתגברת לקדושה ולטהרה... הננו כולנו הולכים ומתקרבים אל הטבע והוא מתקרב אלינו... הרוח הצעיר התובע את ארצו, שפתו, חירותו וכבודו, ספרותו וכו', דכוש, רגשותיו, נזרמים הם על ידי שטף שבתוכיותו מלא הוא אש קדש... גדולה היא תביעתנו הגופנית, גוף בריא אנו צריכים, התעסקנו הרבה בגפשיות, שכחנו את קדושת הגוף, זנחנו את הבריאות והגבורה הגופנית, שכחנו שיש לנו בשר קודש, לא פחות ממה שיש לנו רוח הקודש. עזבנו את החיים המעשיים... כל תשובתנו ונעלה בידינו רק אם תהיה, עם כל הוד רוחניותה, גם תשובה נשמית יצרת דם בריא, בשר בריא, גופים חטובים ואיתנים, רוח לווה זורת על גבי שרירים חזקים...

ד) אכילת פירות ארץ ישראל

סדור תפלה - נוסח אשכנז - סדר ברכות הנהנין

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על המתינה ועל הפלפלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבוע מטובה, רחם (נא) יהוה אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן בודד ועל מזבחה ועל היכלך, ובנה ירושלים עיר הקדש במקרה בקימנו והעלנו לתוכה ושמחנו בבגונה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה...

סמ"ג - חלק מצות עשה - מצוה כז

ויש ספרים שכתוב בהם רחם וכו' על ירושלים וכו' ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברך עליה וכו' ואין נראה לי כל כך לשון טוב משום דאמרינן בסוטה (יד, א) גבי משה רבינו אעברה נא ואראה וגומר וכי משה רבינו ונאב היה לאכול מפירותיה וכו' :

טור אורח חיים סימן רח

וכתוב בספר המצות שיש לומר אחר כי אתה ה' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל המהיה ובשל פירי על הארץ ועל הפירות ובשל יין על הארץ ועל היין כדי שיהי מעין חתימה סמוך לחתימה :
וכתב עוד וי"א ונאכל מפריה ונשבוע מטובה
ואין לאומרו שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה ע"כ ובה"ג

ספר ירמיה פרק ב

(ז) ונאביא אתכם אל ארץ הפךמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה :

ספר נחמיה פ"ט ט

(ל) הנה אנחנו היום עבדים

והארץ אשר נתתה לאבותינו לאכל את פריה ואת טובה חנה אנחנו עבדים עליה :

ספר בראשית

פרק ב

(טז) ויצו יהוה אלהים על האדם לאמר מכל עץ הן אכל תאכל :

(יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות :

פרק ג

(א) והנחש הזה ערום מכל חית השדה אשר עשה יהוה אלהים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הן :

(ב) ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הן נאכל :

(ג) ומפרי העץ אשר בתוך הן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתו :

פרי צדיק, שבט

שמתחילה קודם הפגם היה אכילת אדם הראשון פרי העץ ובא המצוה מכל עץ הן אכל תאכל שזה היה מצוות עשה והכניס קדושה להמאכל כמו בכל מעשה המצות שמברכין אשר קדשנו במצותיו

ב"ת אורח חיים סימנרת

וכתב עוד ויש אומרים ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ואין לאמרו וכו'.

תיבא הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי (במדבר לה לד) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בנותך בני ישראל ואמר אם ונטמאו את הארץ נמשכת הטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה ממש בגוף הארץ נסתלקה מפני הטומאה שטימאתם אותה ונמשך מזה כי גם כן אנכי מסלק שכינתי מתוך בני ישראל כי עד עתה היכל ה' המה היו בני ישראל לפי שחשכינה היתה שורה בקרבם ממש ועתה באכלם פירות חיונקים מטומאת הארץ נסתלקה השכינה כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל ועל כן ניחא שאנו מכניסין בברכה זו ונאכל מפריה ונשבוע מטובה כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבוע מטובתו :

תלמוד ירושלמי מסכת שקלים דף יד/ב
 תנא בשם ר"מ כל מי שקבוע בארץ ישראל ומזכיר בלשון הקודש ואוכל פירותיו בטרהר
 וקורא ק"ש בבוקר ובערב יוזא מבושר שכן עולם הבא הוא :

שו"ת תורה לשמה סימן תיח
 שאלה אנכי העבר זכני השיית וקבעתי דירתי בארץ וזקדושה תוב"ב צפת תוב"ב
 והנה רחוק מן העיר באיזה שעות יש מקום אחד אשר גם וזא מארץ ישראל שיש בו פירותים ונמצאים שם
 פירות חשובים טובים ומתוקים ומשובחים במאד מאד אשר גם בשאר ארצות ומגדלות פירות טובים יש
 לפירות אלו שבח ויתרון
 והנני שואל ממעליית אם ארצה לילך בזמן גידול הפירות למקום ההוא ואשב שם איזה ימים כדי לאכול מפירות
 הטובים שבו אם יש בזה איזה פקפוק ממידת חסידות ללכת ממקום למקום מהלך איזה שעות בשביל אכילה
 והנאה של מותרות הגוף כי כל אכילה זו היא בכלל מותרות נחשב או"י שרי גם לפי מידת חסידים משום
 חיבוב ארץ ישראל כי פירושם הם של אי"י ויש מצוה בהליכה לשם לאכול מפירות החשובים של אי"י. יורנו המורה
 לצדקה ושכמ"ה.

תשובה גם לפי מידת חסידים לית נהא פקפוק וחשש דכן מצינו בגמרא דעירובין דף למ"ד /ל"א אמר רבנ"ח כי
 הוה אזלינא בתריה דרבי יוחנן למיכל פירי דגנוסר כי הוינן בי מאה הוה מנקטינן לכל חד וחד מאה מאה ולכל
 מאה מנייהו לא הוה מחזיק להו צנא בת תלתא סאוי והוה אכיל להו לכולהון וכי ע"ש הרי מפורש שהיו הולכין
 רבי יוחנן וסיעת מרחמיה מאה רבץ ממקום למקום כדי לאכול פירות מתוקים וטובים וכל הליכתם בשביל זה
 שכן מוכח מן הלשון וכו' ואי הם היו מכוונים בזה בשביל חיבוב ארץ ישראל לאכול מפירות המתוקים וחשובים
 שלח וכוונתם לש"ש = לשם שמים = והנה ודאי כולם היו חסידים וקדושים נמצא ד"ז הוא משנת חסידים ולית
 ביה פקפוק

ולכן מאחר שגם אתה השואל כוננת לש"ש בשביל חיבוב אי"י ולהודות לה' על הארץ ופירותיה הטובים לך
 אכול בשמחה וחלל הולך אחר כונת הלב. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי
 נר"ו.

ביוגרפיה - תורה לשמה

רבי יוסף חיים בן אליהו אל - חכם (מהר"ח) נולד בבגדד בשנת ה'תקצ"ה (1835) ורבו המובהק היה ר'
 עבדאללה סומך. הוא לא כיהן ברבנות העיר, אלא היה דרשן גדול, ולדבריו נאספו א פים. הוא חיבר עשרות
 ספרים בכל שטחי התורה, כאשר עיקר פרסומו בא לו מחיבוריו בקבלה ובהלכה. ספדו בן איש חי מהווה מעין
 קיצור שלחן ערוך, כולל דברי קבלה, הלכה ומנהג, והוא נפוץ מאוד בשימוש אצל עדות המזרח עד היום. נוסח
 התפילה הספרדית הנמצא בשימוש כיום אצל עדות המזרח בא ממנו, ובו הוא הכניס גורמים קבליים מתורת
 ואר"י לתוך התפילה. בספר תשובותיו, רב פעלים, מתגלה מהר"ח כפוסק גדול, אשר השיב לבני עירו וארצו,
 ואף לקהילות בכל המזרח הרחוק - הודו, סינגפור, צילון, קוודיסטון ועוד ועוד, וחומר הסטורי רב יש בספריו על
 ההווה בקהילות הללו. קרוב לוודאי שהוא גם מחברו של ספר השו"ת תורה לשמה, ומשום - מה חתם את
 התשובות בשם יחזקאל כחלי, וגם כונן בתחילת הספר שהתשובות נכתבו כמאתיים שנה קודם זמנו. ר' יוסף
 חיים ביקר בארץ ישראל והתקבל בכבוד רב ע"י וורבנים והחכמים בארץ. ר' יוסף חיים נפטר בשנת ה'ת
 תרס"ט (1909). למאגר הובנס ספר בן איש חי חלק ההלכות (שנה ראשונה ושניה) על פי המהדורה המקובלת,
 ירושלים תשי"ז (1957).

ספר שיר השירים פרק ב

(ט) דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנח זה עומד אחר קתלנו משגיח מן הסלעות מציץ מן הספרים :
 (ז) ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי נפתי ולכי לך :
 (יא) כי תגה הסתו ו (הסתיו) עבר הנשם חלף הלך לו :
 (יב) הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו :
 (יג) התאנה חנטה פגית והנצנים סמדר נתנו ריח קומי לך (לך) רעיתי נפתי ולכי לך :

אורות ישראל ט, ט

מצוה לטעום בפה מלא מתענוג מתיקות זיו הקדושה הרעננה של ארץ ישראל.
 למען תשבעו וינקתם משוד תנחומיה, למען תמוצו ותתענגתם מזיו כבודה.

וצריכים להודיע לכל העולם כולו, לעלובי הגלות האפלה, כי הצינור של החיים המלאים שפע אור ונעימות
 קדושה של ארץ חמדתו החל להיפתח, הנצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו.

ארץ נעימה דורשת וזאת את בניה, פושטת היא את זרועותיה אליהם באהבה, על כל פשעים וזא מכסה
 באהבה, שובו שובו, בנים גולים, בנים מזרחים, לזיוק אמכם, שובו וזכרו אל-חיים מחוללכם,
 זכרו נעימות מתיקות עוז אהבתו, אשר בבית אמנו וחדר חורתנו, הנה הוא מיחל לגלותה לנו. ואם ראשית
 וגילוי רק קוי אור דקים את רואים, במהרה תפרוץ האורה, מלא רוחב ארצנו עמנו אל.